

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

С. Михайловина, аспірант
Уманський державний аграрний університет

Ключові слова: інвестиції, капітальні вкладення, капітал, інвестування, особисте селянське господарство, інвестиційна діяльність, заощадження.

Key words: investments, capital investments, capital, investing and personal peasant economy, investment activity, economy.

In the article of determination of concept and maintenance in economic literature. Scientists on different determine the separate lines of economic and legal maintenance of investing. Certainly concept "investments" for the personal peasant economies.

Постановка проблеми. Сучасний стан агропромислового комплексу зумовлює необхідність підвищення ролі приватного сектора в сільському господарстві. Розвиток особистих селянських господарств значною мірою залежить від інвестицій, важливого чинника забезпечення умов виходу з економічної кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення проблем інвестування, пов'язаних з інвестиційною діяльністю, як на національному, так і на регіональному рівнях здійснили вітчизняні вчені: І.О. Бланк [1], Н.О. Татаренко [5], А.А. Пересада [7], М.М. Туріяньська [9] та багато інших.

Водночас ринкові зміни в галузі економіки вимагають чіткого визначення поняття, яке стосується інвестиційних відносин, тому дослідження, пов'язані із сутністю та розвитком інвестиційного процесу, є актуальними.

Постановка завдання. Мета статті – підходи вчених-економістів щодо визначення сутності понять «інвестиції» в історичному поступі розвитку економіки; узагальнити погляди вчених-економістів щодо трактування поняття "інвестиції"; визначити поняття "інвестицій", яке б відповідало вимогам особистого селянського господарства.

Виклад основного матеріалу. Із розвитком суспільства виникає дедалі більша потреба в різноманітних матеріальних благах, якими може користуватися людина. Людина є багатого або бідною з огляду на цінності, якими вона володіє, для задоволення власних потреб.

Кожний предмет має свою ціну, і для того щоб придбати бажане, велику частину грошових коштів люди накопичують у вигляді запасів, аби мати змогу задовольнити власні потреби в майбутньому.

В.М. Гриньова та В.О. Коюда вважають, що залишаючись у свого власника без руху, заощадження не стають інвестиціями. Тобто інвестиціями стають лише ті заощадження, які використовуються для розширення виробництва, з метою отримання вигоди в майбутньому [6].

Сьогодні заощадження коштів суб'єктами господарювання є цілком природним явищем, але виникає запитання: чи відбудеться перетворення їх на інвестиції, для того щоб надалі власник міг на кожну заощаджену грошову одиницю отримати додатковий дохід.

М.М. Туріяньська розглядає заощадження як належні населенню життєві засоби, до використання яких воно надалі не готове [9].

Загалом заощадження – це наслідок розвитку соціально-економічного суспільства, а накопичені кошти – трансформована праця (початкова вартість усіх придбаних предметів).

Усе це зумовлює питання збереження, і щонайважливіше, – примноження заощаджень на сучасному етапі розвитку. Власнику необхідно відмовитися від застарілих методів накопичення й надати перевагу інвестуванню, яке відповідає вимогам ринкового середовища, враховуючи при цьому вітчизняний досвід і науково-практичні рекомендації.

Щодо походження терміна "інвестиції", існують різні думки. Деякі автори вважають, що термін "інвестиція" походить від латинського – *invest*, – вкладати. Іншої думки дотримуються вчені [2], стверджуючи, що термін «інвестиція» означає «одягати, оточувати».

Дослідження й уточнення вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами категорії "інвестиції" сьогодні досить актуальне, тому посідає чільне місце в економічній науці. Проте,

незважаючи на надзвичайно широкі й різноманітні поняття, універсального визначення терміна «інвестиція», яке б достеменно відповідало вимогам певного суб'єкта господарювання, зокрема особистого селянського господарства, немає. Тому розгляд різних підходів до визначення цієї категорії є кроком до розуміння сутності інвестицій.

Для визначення категорії "інвестицій" потрібно зважати не лише на особливості сучасного аналізу міжнародного руху капіталів, а й на класичні підходи, оскільки за формулювання суті та змісту інвестицій треба враховувати і вплив різноманітних економічних течій, чинників, які впливають на формулювання й на мотиви інвестиційної діяльності.

Середину XVI–XVII ст. можна вважати епохою зародження перших наукових поглядів учених на сутність інвестицій. Передусім це соціально-економічна концепція торгових інвестицій – меркантилістів. Зокрема, Т. Ман (1571–1641), Д. Юм (1711–1776), Д. Ло (1671–1729) й ін., дотримувались принципу породження грошей грошима, заохочувалось виробництво товарів, що, відтак сприяло розвитку великих промислових виробництв. Водночас основним джерелом збагачення вважаються гроші, отримані у сфері зовнішньоторговельного обміну [2].

Суттєвим недоліком у розвитку цього напрямку є перекачування засобів із сільського господарства, надавши виняткову перевагу товарно-грошовим відносинам. Рішення про витіснення натурального господарства було помилковим і надалі негативно вплинуло на розвиток усієї галузі. Хоча слід відзначити, що основою інвестицій в особистому селянському господарстві і є гроші, адже більша частина їх благ отримується грішми, і тільки частина іде на споживання, а решта може заощаджуватись перетворюючися, на інвестиції, які вкладаються у власну справу.

Французькі економісти-фізіократи Ф. Кене (1694–1771), Ж. Тюрго (1727–1781) й інші розвивали свої ідеї стосовно бачення землі, натурального виробництва – єдиним джерелом багатства. Гроші в Ф. Кене – лише спосіб полегшити обмін, тому вчений проти накопичення грошей, оскільки вважає, що це безплідне багатство.

Ф. Кене формулює поняття "інвестицій" як суму початкових авансів або капітальних вкладень з метою одержання прибутку, стверджуючи, що інвестиції – неодмінні умови збагачення суспільства. Беззаперечна увага приділяється авансуванню капіталу в галузь сільськогосподарського виробництва [5].

Загалом фізіократи позитивно вплинули на розвиток сільського господарства, оскільки перспективним для інвестування нині вважається сільськогосподарський сектор економіки, що абсолютно справедливо, тому що, маючи початковий капітал у вигляді землі, можна отримувати певний дохід. А сільські господарства, виробляючи найнеобхіднішу продукцію, отримали право на розвиток.

Подальший розвиток змісту інвестицій маємо у працях класиків політичної економії. Зокрема А. Сміт (1723–1790) детально розглядає інвестування, не виводячи при цьому самого терміна. А. Сміт вважає, що обсяги заощаджень дорівнюють інвестиційним запасам, адже накопичення вільних грошових коштів без подальшого їх застосування є винятковим явищем. На думку вченого для забезпечення економічного розвитку суспільства варто максимізувати норму чистих інвестицій, при цьому обмеживши невиробниче споживання заощаджень у сфері послуг, яке може стати згубним.

Якщо розглядати накопичення господарств населення, то досить часто вони передусім можуть бути засобами обігу й використовуватись для невиробничого споживання. Лише невеликий відсоток можна вважати інвестиційними запасами.

Під час визначення таких понять, як "інвестиції", не можна не брати до уваги важливий напрям економічної думки К. Маркса (1818–1883).

На відміну від меркантилістів, К. Маркс не отожднює гроші й капітал, а наголошує, що лише за відповідних умов гроші виходять з товарної форми і стають першою формою вияву капіталу [5].

Отже, К. Маркс розглядає інвестиції як частку додаткової вартості, що утворюється за рахунок кругообороту капіталу в активному процесі виробництва і надалі авансується в розвиток галузі.

Дж. М. Кейнс (1883–1946) під інвестиціями розуміє поточний приріст цінностей капітального майна в результаті виробничої діяльності цього періоду. Вчений вважає необхідним втручання держави в економіку для стимулювання інвестиційного процесу за допомогою зниження рівня відсотка й реальної заробітної платні. Для повнішого розуміння власної позиції він розглядає механізм інвестиційного мультиплікатора, суть якого сформулював у правилі: будь-який новий приріст інвестицій автоматично забезпечує приріст сукупних доходів, в яких частка заощаджень

зростає переважаючими темпами стосовно частки, котра споживається, а отже, забезпечується основа майбутніх інвестицій.

Е. Хансен (1887–1976), доповнивши теорію Кейнса "правилом акселератора", будує власну інвестиційну модель, яка дає змогу пояснити етап підйому в економіці. Наприклад, за рахунок науково-технічного прогресу в якій-небудь галузі відбулося певне збільшення автономних інвестицій: через механізм мультиплікатора ці інвестиції підсумовуються у помноженому прирості національного доходу; через механізм акселератора цей приріст, відсоток, спричиняє ще більше примноження стимульованих інвестицій. За цієї умови економіка зростає, створюючи внутрішній ажіотаж [5].

Актуальність поглядів Дж. Кейнса та Е. Хансена знаходить відображення і в у сучасній економічній теорії, якій необхідні подальший розвиток і оновлення, оскільки сьогодні приділяється велика увага таким чинникам, як інвестиції, інвестиційні ресурси, інвестиційний попит. Розвиток сільського господарства країни – важливий чинник успіху держави, але й існування галузі залежить від ефективного економічного регулювання та відповідної державної допомоги.

У науковій літературі радянського періоду досить часто автори ототожнювали інвестиції з капіталовкладеннями, причому досліджуванню ефективності останніх приділяли основна увага.

Низка авторів вважала інвестиції вкладенням лише в основний капітал. Зокрема, А.А. Пересада розглядає капіталовкладення як грошовий вираз сукупності витрат на створення нових, реконструкцію, технічне переоснащення діючих підприємств та оновлення основного капіталу, впровадження нової техніки у виробничих галузях народного господарства, включаючи будівництво об'єктів соціальної сфери та виконання проектних і геолого-розвідувальних робіт [7].

Враховуючи специфіку теми дослідження, можна припустити, що саме інвестування в основний капітал є основою інвестицій для особистих селянських господарств. Звісно, основний виробничий капітал не може ефективно функціонувати без оборотних засобів, оскільки порізно вони не можуть давати ні накопичень, ні продукції. Отож, твердження, що дохід господарства є лише результатом діяльності основного капіталу без оборотних засобів – помилкове.

Тому, на нашу думку, кроком у правильному напрямі слід вважати пропозиції стосовно залучення до складу капітальних вкладень і витрати на формування оборотних засобів. Враховуючи особливості ведення особистого селянського господарства, капітальними вкладеннями вважаємо вкладення (інвестування) основного капіталу й оборотних активів на придбання техніки, транспортних засобів, інструментів, сільськогосподарського інвентарю, будівництво будівель, споруд, оновлення та реконструкцію фізично й морально застарілого обладнання, створення довгострокових біологічних активів рослинництва і тваринництва, покращання земель тощо.

Ми згодні з думкою І. Бланка, який відзначав, що "капітальні вкладення є вужчим поняттям і можуть розглядатися як одна з форм інвестицій, а не як їх аналог" [1].

Поступово, із формуванням в Україні основ ринкових відносин, змінюються й наукові погляди сутності інвестицій (капітальних вкладень), виникають та розвиваються нові підходи, щоб дати найвідповідніше формулювання категорії "інвестиції".

Часто в сучасній науковій літературі сутність інвестицій трактується залежно від мети дослідження, або не досить чітко або занадто вузько, підкреслюючи лише окремі її аспекти.

Деякі вчені вказують винятково на довгостроковий характер інвестицій. Зокрема, Р.М. Пушкар та Н.П. Тарнавська тлумачать інвестиції як довгострокове вкладення капіталу в різні галузі економіки, соціальні програми з метою розвитку виробництва, отримання прибутку [8].

Отож, інвестиції не лише мають довгостроковий характер, а й певною мірою ототожнюються з капітальними вкладеннями. Оскільки капітальні вкладення – лише одна з форм інвестицій, інвестиції можуть бути і короткостроковими (наприклад короткострокові фінансові вкладення в акції, облігації, державні цінні папери). Зокрема, у працях зарубіжних економістів інвестування трактують як вкладення в цінні папери. Такий процес інвестиційної діяльності характерний для країн із розвиненим фондовим ринком. Але такий вид вкладень не лише не поширений в особистих селянських господарствах, а взагалі не притаманний цій галузі.

Деякі автори розглядає інвестиції винятково у грошовій формі. З таким визначенням можна погодитися тільки за умови, якщо допустити, що гроші – одна з форм інвестування, оскільки вкладення можуть бути і в будь-якій іншій формі капіталу.

Отже, можна відзначити важливе значення дослідження процесів інвестування науковцями різних економічних шкіл і течій, які актуальні сьогодні й були врахованими у визначенні поняття "інвестиції" в законодавстві України.

Із прийняттям Закону України "Про інвестиційну діяльність", від 18.09.1991р., законодавчо затверджено правові, економічні та соціальні умови інвестиційної поведінки в Україні. Згідно із Законом інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької й інших видів діяльності, внаслідок якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний результат. Такими цінностями можуть бути: кошти, цільові банківські вклади, паї, акції й інші ЦП; рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права, що випливають з авторського права, досвід та інші інтелектуальні цінності; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок і виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих ("ноу-хау"); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності [3].

Тлумачення інвестицій, подане в Законі України "Про інвестиційну діяльність", чимало науковців вважають на сьогодні одним із найкращих, оскільки воно враховує сучасний характер інвестицій, визначаючи їх поетапним вкладенням цінностей та отриманням прибутку (доходу) або соціального ефекту, й таким, що охоплює широку класифікацію інвестицій.

М.М. Туріянська, поряд із перевагами, відзначає й очевидні недоліки, вважаючи, що грошові засоби потрібно виокремити, а не відносити їх до майнових цінностей, оскільки гроші в товарно-грошових відносинах є відображенням уречевленої частини капіталу, а отже – основним інвестиційним ресурсом; об'єкти вкладення потрібно визначати реальними та фінансовими активами, охоплюватиме всі можливі об'єкти інвестиційних вкладень [9].

В.М. Гриньова та В.О. Коюда не погоджуються з тим, що цілі інвестування зводять лише до отримання прибутку або досягнення соціального ефекту, адже інвестування може бути пов'язане водночас з обома цими наслідками [6].

Ми погоджуємося з думками науковців стосовно недоліків і переваг згаданих визначень, оскільки подане в Законі трактування не сповна характеризує економічну природу такого багатогранного поняття, як інвестиції, вказуючи на цільове витрачання ресурсів на підприємницькі або соціальні цілі. Що ж стосується останніх, то виникає запитання: чи можливо вважати інвестиціями всі видатки державного бюджету, адже до обов'язків держави входить фінансування соціальних заходів і, звичайно, досягається соціальний ефект. Проте це суперечить суті економічної категорії інвестицій, оскільки інвестиційна діяльність належить до одного з типів підприємницької діяльності й метою її є отримання прибутку. Тому доцільно інвестиціями вважати вкладення, результатом яких є отримання прибутку або досягнення бажаного результату.

Висновки. Узагальнюючи погляди вчених-економістів щодо трактування поняття "інвестиції", можна виокремити спільні риси: інвестиції – в будь-якому виразі ототожнюються з цінностями, які мають економічну природу; це вкладення коштів, майна, нематеріальних активів з метою отримання прибутку, створення і (або) розширення виробництва, досягнення соціального, екологічного результатів та інших благ.

Вивчивши наукові доробки та враховуючи специфіку досліджуваного господарства, під інвестиціями особистих селянських господарств слід розуміти будь-які майнові цінності, що вкладаються з метою збереження та збільшення їх початкової вартості, створення та/або розширення виробництва (придбання транспортних засобів, машин, будинків та інших споруд і т. д.), одержання прибутку, або інших вигод. Слід відзначити, що виокремлення матеріальних цінностей на такі цілі інвестування, як досягнення соціального результату не характерне для цієї галузі. Тому що лише наявність фінансового результату, який задовольнить потреби власника, може згодом спонукати його до благодійної діяльності.

Бібліографічний список

1. Бланк І.О. Інвестиційний менеджмент : підручник / І.О.Бланк – К. : Київ. нац. торг. — екон. ун-т, 2003. – 398 с.
2. Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування : навч. посіб. / А.П. Дука. – К. : Каравела, 2007. – 424 с.
3. Закон України— "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991 № 1560 (із зм.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

4. Зуллас К.Г. Финансирование и кредитование капитальных вложений / К.Г.Зуллас. — К. : Вища шк., 1976. — 284 с.
5. Історія економічних учень: підручник / Л. Я. Корнійчук, Н. О. Титаренко, А. М. Поручник та ін. ; за ред. Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко. — К. : КНЕУ, 1999. — 564 с.
6. Інвестиційний менеджмент : навч. посіб. / [Гриньова В. М., Коюда В. О., Лепейко Т. І. та ін.]. — [2-ге вид., доопр.]. — Х. : ВД «НЖЕК», 2005. — 664 с.
7. Пересада А.А. Інвестування : Навч.-метод. Посібник для самост. вивч. дисц. / А. А. Пересада, О. О. Смірнова, С. В. Онікієнко, О. О. Ляхова. — К.: КНЕУ, 2001. — 251 с.
8. Менеджмент: теорія та практика. [Підручник]. — 3-те вид., перероб. і доп. — Тернопіль. Н. П. Тарнавська: Карт-бланш, 2005. — 486с.;
9. Туріянська М. М. Інвестиційні джерела : монографія / М. М. Туріянська. — Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2004. — 318 с.